DIOPTRIILE TĂCERII LUI LUCIAN BLAGA FOCUSATE ÎN CREAȚIA LUI VICTOR TELEUCĂ

Victoria FONARI,
doctor, conferențiar universitar, USM.

Abstract:

Lucian Blaga was the writer, he sensitized silence. The spoken word changes its connotations assigned to optical silence. In his creation silence is cry, mystery, transcendence, memory, nature, universe. Diopter of silence are diversified in the poems *Odysseus*, *Crying in the wilderness*, *Oedipus before the Sphinx*, *Stalactites*. The connotations of silence was ilucidat artistic direction of Victor Teleucă in volume *Snowing at the edge of existence*.

Silence in the creation of Lucian Blaga clots sphinx image, with evergreen oak, with night, with the moonlight, with graves. Silence in the poems of Victor Teleucă dominates in the snow, white, Sphinx and Styx. Fingerprints' concepts of L.Blaga and V. Teleucă was mentioned by critics Mihai Cimpoi and Theodor Codreanu.

Keywords: silence, symbol, myth, Sphinx, Styx, meaning, value.

Lucian Blaga a fost scriitorul care a sensibilizat tăcerea. Cuvântul rostit îşi schimbă conotațiile încadrate în optica tăcerii. Tăcerea în creația sa este strigăt, mister, transcendență, amintire, natură, univers. Conotații care le-a incifrat ilucidându-le Victor Teleucă în volumul *Ninge la o margine de existență*.

Tăcerea este un atribut al singurătății, al izolării, dar şi o modalitate de a percepe esența identității umane, văzută singular şi general, prin condițiile date şi prin posibilitățile libertății alegerii. Mirela Arsith realizează un studiu semiotic cu privire la tăcere şi comunicare: „Vorbirea defineşte condiția umană şi întemeiază coeziunea socială; tăcerea este, totodată, o limitare şi o continuare a cuvântului, reliefându-se drept una din modalitățile sensului" [1, p. 72].

Tăcerea în creaţia lui Lucian Blaga („maestrul lui Teleucă” [2, p. 213]) se coagulează cu imaginea sfinxului, cu gorunul, cu nocturnul, cu lumina lunii, cu mormintele. În poezia lui Victor Teleucă tăcerea domină ninsoarea, albul, Sfinxul şi Styxul; tăcerea pătrunde în gol, în rugăciune, în strigătul interiorizat.

Tăcerea răvăşeşte în poeziile lui Lucian Blaga, cum ar fi *Strigăt în pustie*: „vino / Lume, vin’ / Şi răcoreşte-mi / fruntea-nfierbântată / ca nisipul dogorât/ pe care calcă-ncet, încet/ prin pustie un profet”. Eul liric se vrea a fi Ioan Botezătorul, femininul aparţine vocativului cu majusculă „Lume”. Femininul raportat la tăcere-mister-întrebare apare şi în poezia *Ulise*: „Doar şerpii taie apa / spre-un ţărm ghicit în zare / trecând peste adâncuri / ca semne de-ntrebare”.

Un alt fel de tăcerea domină în *Stalactită*: „Tăcerea mi-este duhul”. Tăcerea în poezia lui Blaga se întâlneşte în peşteră, adâncul pământului, fiind o tăcere a lumii; în mare, stipularea stihială a unui mister ce nu se vrea a fi static, ci un mister dinamic, în pustiu, tăcerea aruncată pe dunele nisipului în vânt – e tăcerea ce zbuciumă. Tăcerea în jocul eului liric înseamnă şi pace, şi zbucium, este ascultare şi comunicare. Focul fiind un simbol al luptei în sfera poetică la Lucian Blaga devine muzica ce se aude din tăcere: „Ard mulcom lumânările / de ceară în sfeşnice” (Suprema ardere). Circumstanţele diferite în poezie oferă corelaţia dintre eul liric şi misterii, unde tăcerea balansează între putere şi adoraţie. În aceste echivocuri Breton stipulează că tăcerea „nu trimite niciodată la o semnificaţie împietrită, deplasările ei fiind un răspuns la circulaţia socială a sensului” [3, p.80].

Scriitorul filosof Lucian Blaga poetizează sentimentele mitului lui Oedip printr-o cifrare a misterului *Oedip în faţa Sfinxului*. Constituie o dominantă a rostului vieţii de a răspunde la întrebările sorţii. În poezie se discerne un sentiment deosebit de a evalua întrebarea propriu-zisă, chiar şi dacă răspunsul nu e cunoscut, întrebarea creează un sens al căutării, al descifrării, al descoperirii:

„Vorbeşti? – Te doare şi pe tine întrebarea?
C-un freamăt te mai stinghereşte-o clipă marea,
dar aripa ţi-o potriveşti spre-a mă curma.”

(*Oedip în faţa Sfinxului*)

Forma de sonet, aleasă pentru acest conținut, arborează (conține) cheia mesajului. Teza, antiteza și sinteza care sunt înscrise în structura poeziei relevă evoluția atitudinii eului liric față de întrebare. Metamorfoza devine o proprietate și a întrebării. Triunghiul îndrăgostiților în această poezie constituie el (Oedip) – ea (Sfinxul) – întrebarea (dorința de a se cunoaşte).

Răspunsul fie corect, fie greşit va însemna un sfârşit. Răspunsul este în antiteză cu întrebarea – un provocator al morții. Tăcerea devine supremația. În textele scrise de Lucian Blaga am conceptualizat că și tăcerea are forța de a vorbi prin cuvinte. Libertatea derivă din tăcerea care se sfâșie, care se descoperă, care se ascunde și se dezvăluie. Tăcerea nu înseamnă necunoaştere, spectrul tăcerilor la Lucian Blaga izbucneşte din emoție și raționament, din secret și autocontrol, din protecție și răzvrătire. Tăcerea îl apropie de iubire și moarte într-un sentiment acut de trăire a vieții. Limitarea în perceperea exteriorizării sentimentelor se amplifică în misterul tăcerii infinite. De aceea și coordonatele tăcerii este universul pe care eul liric doreşte să-l privească drept în ochi, aşa cum o face Oedip pe vazele din antichitate. Iar exponența de umanizare a Sfinxului prin „fierbinte, dulce" considerăm că se datorează muzeului Bel Vedere din Viena, Austria, în grădina căruia la sigur s-a plimbat și Lucian Blaga. Probabil că anume aceşti sfincși l-au îndemnat să perceapă feminitatea din optica seducției. Or, în parc Sfincșii zâmbesc, piatra lasă să fie coafată de micii pani care se joacă pe spatele de leoaică. Aripile în libertatea lor au forța distrugerii. Misterul ce include sfinxul din acest unghi este monumental de a vedea tăcerea femeii fie în poezie, fie în scultpură sau în oricare imagine.

Apariția unei noi întrebări în timp va însemna revalorificarea artistică a altui fragment mitic. Atracția misterioasă a mitului este imaginea stratificată, valoarea bine sidefată de timp, de civilizații, de culturi. Corespondența tăcerii în acest plan se află ascunsă în simbolul sfinxului. Victor Teleucă, prin metafizica sa, rămâne ghidat de conceptul lui Lucian Blaga. Poetul Victor Teleucă punctează pe linia infinită a tăcerii două coordonate: Sfinx și Styx, având corespondențe fonice, dar și echivalențe mistice. Styxul persistă în această dualitate a contrariilor (viață – moarte, frontira dintre lumină și umbră), sfinxul include dualitatea

în imagine: între om şi fiară, forţa inconştientului dominată de raţionamentul uman. Tăcerea sfinxului nu este o provocare doar a lumii eline:

„…el vrea, umbrit de proclamarea
acestei măreţii
de-a-i râde-n faţă ca străinul
ce umbra şi-a pierdut, prefixul
de la cuvânt, să treacă Styxul
şi-acolo-n înţelegerea deplină să vină / (…) /
şi de va fi vreodată vreun rebel,
acela el va fi,
dar fără dreptul la apel,
încoronarea sfinxului cu vântul
să-şi părăsească mai apoi cuvântul
şi-n lumea asta singură şi-opacă
să se prefacă-n sfinx şi-apoi să tacă."

(Victor Teleucă, *Sunt trist*)

Sfinxul la Lucian Blaga nu e unul ce planează, aripile nu servesc zborului, dar distrugerii („aripa ţi-o potriveşti spre-a mă curma"), La Victor Teleucă sfinxul este aerian, contemplativ el se ridică în văzduh ca un colos în levitaţie, ce distruge lanţurile gravitaţiei terestre.

Spre deosebire de Lucian Blaga, care trasează o contopire a eului liric cu fiul lui Laios, Oedip, Victor Teleucă plăsmuieşte un eu-spirit, aerian, determinat de verbul a vrea, gata să se contopească cu aerul prin tăcere; lipsa cuvântului semnifică pregătirea sa pentru itinerarul metafizic, dezicerea se realizează la un nivel fundamental fizic şi spiritual. Libertatea depăşeşte sfera realului, de aceea nu mai implică lumea reală, pe care o desconsideră din cauza subiectivismului. Opacitatea nu derivă din efluviile libertăţii, ci dintr-o supunere la convenţiile anturajului social, politic:

„Oare chiar ne-am gândi la fel de bine gândirea
în arhipelagul tainic al eliberării de glorii
ciudate şi iresponsabile faţă de-aceeaşi istorie
care ne sugrumă şi ne răsfaţă asemenea
şarpelui boa…"

(Victor Teleucă, *Quo vadis*)

Tăcerea sfinxului constituie misterul pietrelor, al muncii de Sisif a celor care au creat această minune. Eul liric în creațiile ambilor poeți deține pulsul mistic de inițiat, care percepe muzica sferelor, care cunoaşte, dincolo de sunet, undele nevăzute ale timpului dintr-o percepție a veşniciei. Investigarea exegetului Mihai Cimpoi specifică influența conceptelor blagiene în opera lui Victor Teleucă: „Nu e vorba de o filiație blagiană directă, la Teleucă, dar poetul basarabean e străluminat oricum de autorul *Poemelor luminii*, scriind un monolog în flux, stlistic *ad libitum*, în voia curgerii gândului cu meandrele sale capricioase, ținând de o combustie interioară ce poate lua doar aspect polimetric sau piramidal" [4, p.3].

Cuvintele ce includ tăcerea, după Victor Teleucă, implică o relație de comunitate dintre inconştient şi eul care se percepe în cadrul universal. Semantica tăcerii iese din afecțiunea normativă a limbajului uzual. Victor Teleucă, similar lui Leibniz, îşi doreşte o apropiere de toate culturile, de toate religiile. Cunoaşterea sa în tendințe gnostice, nu neagă senzația. În asamblarea perceperii eului său în marea experiență a universalității poetul consideră că este necesar să se bazeze pe convenția: naştere, viață, moarte. Stereotipul ştiințific triumfă în textul artistic, dezicându-se de convenții / doctrine. Teoriile vin să confirme deducțiile pe căi neaşteptate. Viața, cu segmentele sale, impune un cadru speculativ – mărginit şi infinit concomitent.

În investigarea noțională, pe care o abordează Victor Teleucă, se includ proiecțiile mitologice, care depăşesc factorul de parabolă, condensează afirmațiile filosofice cu principiile psihologice în elemente absolute: „Un răsărit de tăcere pe-o mare de tăceri controlate" [5, p.38]. Poetul resimte tăcerea ca pe un act mistic, este prima etapă în inițierea sa în singurătate, o inițiere a cuvântului care stabileşte conexiunea dintre ființă şi neființă. Tăcerea corespunde şi cu o resemnare în fața timpului, dar şi cu un curaj de a percepe trecutul prin integritatea sa. Poetul ascultă în tăcere şi Marea Sarmată. Tăcerea vine dintr-un inconştient al poetului sau poate chiar tăcerea este o modalitate de a percepe acest inconştient de temut. Inconştientul este partea firii ce ascunde esența începutului. Anume în această corelație (inconştient – tăcere) apare următoarea etapă de inițiere: instinct-„gol de cuvânt." Instinctul valorifică conexiunea

cu pământul: „O, idei disparate şi, mai ales, disperate demult, / sătul e pământul / care vrea linişte, ba mai mult, şi tăcere căreia mă dedic” [5, p.44]. Aici transpare ideea de reuniune a eului liric cu pământul. Revenirea la pământ e inevitabilă, dar liniştea accentuează necesitatea tăcerii în stabilirea acestei comuniuni. Pământul, în liniştea creată, îl conduce pe poet într-o stare de armonie embrionară. Este o beatitudine de a percepe liniştea terestră, care emană şi o linişte trupească în faţa cataclismelor vieţii. În această stare nimic nu mai pare important. Liniştea promite starea de fericire, de împăcare, de găsire a celor căutate. Tăcerea, în cazul dat, corespunde unei ascultări. Atenţia nu urmăreşte esenţialul, ci se concentrează evident la „gol de cuvânt”. Golul, care oferă cuvântului randamentul 0, un vid al cercului, poate fi umplut cu orice. Dar poetul preferă să selecteze acest orice. Instinctul îl regizează spre intuiţie.

Tăcerea nu domină prin pasivitate la Victor Teleucă, e doar o etapă pentru cealaltă faţă: strigătul tăcerii (cum tacent clamant). E o conştientizare a necesităţii de contopire într-un univers al timpului sau în Marele Tot. Fiind între tăcerea blagiană şi cea a lui Victor Teleucă, specificăm dioptriile focusării interpretative a lui Cornel Moraru, care a investigat creaţia lui L.Blaga: „Revelarea totului fiinţei, în sfera pură a luminosului (lumina~ cunoaştere) nu e posibilă integral în limitele umanului. Dar mitul, metafora revelatorie, simbolul – integrate poeticului, pentru a-l integra, la rându-le, pe această fiinţei – participă la Tot, chiar dacă nu-l revelează pe de-a-ntregul. (...) Vizând un centru al epifaniei simbolice, revelarea Totului înseamnă, propriu-zis, a fi în centrul universului. Mitul misterului trăit cu profundă intensitate şi sensibilitate metafizică este totodată principiul artistic al liricii lui Lucian Blaga”[6, p.131].

Omul este minuscul în catedrala omenirii, dar prin singularitatea sa îşi împlineşte forţa conştiinţei. Voinţa de a nu se dezice de preceptele originare, de a se confrunta continuu într-o dihotomie – acceptând, concomitent, viaţa ca un tărâm al luptei, al cunoaşterii, al emoţiei – este perceperea rivalităţii dintre raţional şi emotiv în om, dintre conştient şi inconştient, dintre senzaţiile iraţionale şi logică. Acestea însumează echilibrul dintre o sfâşiere tainică şi cumpătarea intelectuală.

În investigările sale artistice Victor Teleucă face referinţă la conceptul lui Lucian Blaga: „Limpeziş de aur, limpeziş de argint, arhipe-

laguri de gânduri în noianul vremii pe care locuiesc nimenii din cohorta Marelui Nimeni. Acest nimeni e Marele Anonim al lui Lucian Blaga"[5, p.272]. Exegetul Theodor Codreanu investighează minuțios pronumele negației făcând conexiuni cu poetul spaniol Fernando Pessoa, cu prezentarea lui Ulise în fața ciclopului, cu Blaga, Arghezi şi cu „atributele nimicului heideggerian": „Acest Nimeni al lui Victor Teleucă este extrem de misterios. Oare nu e chiar terțul ascuns? (...) El poate da convengere omului că trăieşte „haotic" şi moare „cosmicizat" (...). Şi toate se petrec în spațiul enigmatic de lângă noi, spațiul lui Nimeni, care cere o altă gramatică spre a putea fi exprimat de cuvinte" [2, p. 217].

imensiunile de atomi cu dimensiunile cosmice ale filosofiei capteaza o sinonimie condiționată dintre Marele Anonim şi Nevermore, firele de legătură ar fi nicăieri, nicicând, niciodată. Nevermore devine un vas sau o gaură neagră, în care toate Negațiile se manifestă sub semnul Afirmației. Nevermore apare cu majusculă, justificat de poziția cuvântului în propoziție.

Deşi cuvântul necesită context, scriitorul Victor Teleucă îşi include propria motivare de a comunica cu corbul lui Edgar Poe: „Nevermore! Şi în golul nopții de afară, peste oraşul adormit, strigătul acesta sinistru s-a repetat într-o lungă şi ciudată reverberație. Nevermore mai înseamnă, pe lângă nicicând-niciodată şi nicăieri" [5, p.271]. În acel răspuns repetitiv şi unic, fiecare îşi macină propriile întrebări, lovindu-se de Marele Exeget – Corbul. Cu toate acestea, Victor Teleucă, în simbioza gândurilor, construieşte / elaborează o punte din conceptul lui Edgar Poe şi Marele Anonim al lui Blaga. Corespondența apare din imposibilitatea cunoaşterii. În acest spectru atât Marele Anonim, cât şi Nevermore sunt legate substanțial prin neştire. Ce e dincolo de spațiu? Un nicăieri! – o prefigurare a altor spații în altă lume. Or, nu am fost nicăieri, înseamnă a nu avea acces la tot sau peste tot. Ce e dincolo de timp? Nicicând! – o intersecție de a cunoaşte insurecția materiei în timp. Raportul dintre spațiu şi timp e măsurat în viteză. Dincolo de aceasta, ce e? Niciodată! În negarea suportului, spațiul şi identitatea temporală apar ca o coordonată a lui Nevermore. Nu e marele zero, e, mai degrabă, neştirea, neinterpretatul, presentimentul negat de rațiune, instinctul distrus de logică.

În coerența negațiilor insistă afirmația, acea posibilitate „de a simultaneiza dinamic diversele niveluri de Realitate, căutând mereu ceea ce e *între* şi *dincolo* de ele” [2, p.204]. Astfel, nicăieri identifică totul, nicicând – eternul, niciodată – continuitatea într-o antiviteză, care mediază antimateria cu antitimpul.Negațiile se completează cu pronumele „nimic” şi „nimeni”. Aceste negații sunt încăpătoare pentru toți, având o conotație a pluralului de totalizare. Poetul Victor Teleucă se axează pe divinul necunoscut din noi. Dorința de a percepe diferențialele divine este o rezulantă a beznei interiorului creator: „Ascult dedesubturile cum vuiesc şi dialectica aceasta e şi pentru mine; când mă amuză, când mă înspăimântă, dar dedesubturile nu-mi aparțin mie, sunt colective, generale, nişte dedesubturi formative, care nu ni se supun, dar se află în colaborare cu noi” [5, p.272]. Negația şi afirmația, individualitatea şi colectivitatea, inspirația şi neştirea constituie, reflecțiile imuabile de valorificare continuă a tot, în corepondență cu nimicul. Din scrieirilelecturi ale lui Victor Teleucă se iscă o imunitate în fața legăturii dintre om, o componentă cosmică-mitică-mistică. Omul devine un obligat de a-şi căuta adevărul în sine. Căutarea adevărului este un factor nobil, dar nu unul facil şi comod. Victor Teleucă valorifică compromisul dintre antiteze, cu o vehemență de sihastru. Singurătatea este un spațiu de nicăieri, în care se deschide o consfințire a cunoaşterii Totului.

Referințe bibliografice:

1. Mirela Arsith. *Orizonturi ale unei semiotici a tăcerii*. // *Semiotics beyond limits*. – International Conference of Romanian Association of Semiotic Studies: University of Bacău, 2006.
2. Theodor Codreanu. *În oglinzile lui Victor Teleucă*. Chişinău: Universul, 2012.
3. David Le Breton. *Despre tăcere*. / Traducere de Constantin Zaharia. Bucureşti: Editura ALL, 2001.
4. Mihai Cimpoi. *Victor Teleucă, lirosoful* (pref.). // În: Victor Teleucă. *Ninge la o margine de existență.* Chişinău: Cartea Moldovei, 2002.
5. Victor Teleucă. *Ninge la o margine de existență*. Chişinău: Editura „Cartea Moldovei”, 2002.
6. Cornel Moraru. *Convergențe metafizice în opera lui Lucian Blaga*. Târgu-Mureş: Ardealul, 2014.